

Aglaja. Maandboekje voor dameshandwerken

(1848-1864)

'Een allerliefste verzameling van dameshandwerken.', zo wordt het handwerktijdschrift *Aglaja* omschreven in Multatuli's bekende roman *Max Havelaar* uit 1860. Deze typering is allesbehalve lovend bedoeld, maar een spottende, neerbuijgende sneer naar de uitgever van *Aglaja*, A.C. Kruseman. Deze had geweigerd een jeugdwerk van Multatuli uit te geven, die vervolgens wraak nam door tal van speldenprikjes uit te delen in *Max Havelaar*. Zo laat het personage Sjaalman een stapel jaargangen van de *Aglaja* vallen en loopt diens zootje rond in een afkeurenswaardig 'broekje met geborduurde strook'.

Uitgever Kruseman mag zich dan de woede op de hals gehaald hebben van een van de beroemdste schrijvers van Nederland, hij had het commerciële gelijk aan zijn zijde.

Aglaja was namelijk een van de succesvolste vrouwentijdschriften uit de negentiende eeuw. Het aantal abonnees liep in de duizenden, bij een oplage die rond de 5.000 exemplaren schommelde. Het blad schijnt Kruseman in totaal tussen de f35.000 en f40.000 te hebben opgeleverd.³¹

Tussen 1848 en 1864 verscheen elke maand een nieuwe aflevering, gevuld met brei-, haak-, knoop- en borduurwerk, een modeplaat, modenieuws en correspondentieberichten. De succesformule wijzigde zich in de loop der jaren nauwelijks. Slechts een paar maal was er echt sprake van iets nieuws. Vanaf 1854 werden er korte boekbeschuivingen geplaatst en vanaf 1856 was er de aparte advertentiebijlage 'Aglaja-berigten'. De laatste twee jaargangen was er een rubriek 'Feuilleton' waarin allerlei verhalen, wetenswaardigheden en huishoudelijke tips te vinden waren. Het tijdschrift werd dus geleidelijk aan iets breder van opzet, al bleven de handwerkpatronen onmiskenbaar het belangrijkste bestanddeel.

Aglaja had een duidelijk commercieel karakter. Om nieuwe abonnees te winnen werden er allerlei gratis extraatjes aangeboden zoals een *Aglaja*-almanak voor het nieuwe jaar, een

'romance', een tapisseriepatroon of een muziekstuk. Ook bedacht de redactie allerlei handige 'werktuigen' die de lezeressen konden aanschaffen via het Verkoophuis te Amsterdam of een van de depots elders in het land. Er waren onder meer haakpennen, naaldendoosjes en speldenschijfjes verkrijgbaar. Onmisbaar waren verder de speciale *Aglaja*-schaar en de *Aglaja*-naaldenmaat, die een voorwaarde vormden 'voor het welgelukken van elk handwerk'. Trots was de redactie ook op de 'invoering hier te lande' van 'werktuigjes' voor bejaarde en slechtziende dames. Deze maakten het mogelijk een draad 'zonder de minste vermoeienis voor het gezigt, in het oog eener naald te rijgen'.³² *Aglaja* groeide zo uit tot méér dan een tijdschrift: de verkoopdepots en de eigen merkproducten maakten het tijdschrift tot een begrip in handwerkend Nederland.

Aglaja (1864) nr. 1; *Aglaja* (1864) nr. 2; *Aglaja* (1864) nr. 4; *Aglaja* (1864) nr. 5; *Aglaja* (1864) nr. 6.

Aglaja (1848) nr. 5.

LOOPTIJD

1848-1864.

UITGEVER(S) EN REDACTIE

uitgevers

1848-1857: A.C. Kruseman (Haarlem);

1858-1864: Joh. Noman & Zoon

(Zaltbommel).

(hoofd)redactie

A. van Lee, in samenwerking met de

gezusters Weeveringh te Haarlem die

de handwerkontwerpen en -patronen

controleerden.

MEDEWERKERS

Onbekend, de bijdragen zijn niet

ondertekend.

RUBRIEKEN

Breiwerk

Frivolitéwerk

Haakwerk

Veterbandwerk

Wit borduursel

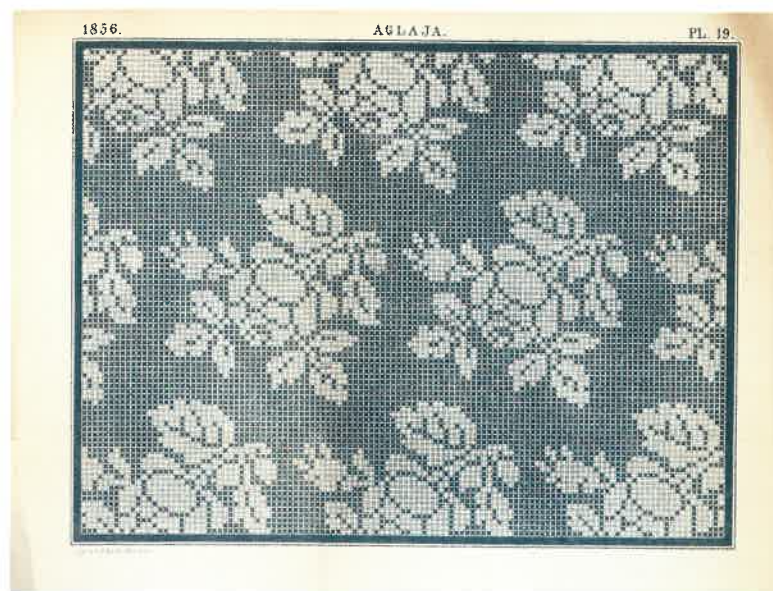
Tapissierewerk

Knoopwerk

Modes

Berigten

Aglaja-berigten

Aglaja (1856) nr. 6.

De redactie wilde een zo breed mogelijk publiek aanspreken. Het tijdschrift was niet alleen bestemd voor de hogere standen, maar moest door 'den matigen prijs onder het bereik van allen' liggen.³³ Een kwartje per aflevering was inderdaad relatief goedkoop, maar vrije tijd om te handwerken en voldoende geld voor de genoemde materialen (kant, zijde, fluweel, bont) waren vereisten die niet binnen ieders bereik lagen. Het blad moet dan ook vooral gesitueerd worden in de betere huisgezinnen, waar jonge vrouwen en 'huismoeders' hun smaak konden 'verfijnen', dankzij de maandelijksse toevoer van de 'nieuwste, schoonste en smaakvolste handwerken'.³⁴

Bijzonder is dat er verschillende buitenlandse edities van *Aglaja* zijn geweest. Het is daarmee een van de weinige Nederlandse bladen die een zekere uitstraling naar het buitenland hebben gehad. Onder de titel *Cendrillon* verscheen een Franse uitgave, terwijl er ook een Duitse en een Brusselse uitgave gelanceerd werden. Een poging om in 1851 een Engelse versie van de grond te krijgen, mislukte.

Een keerzijde van het succes waren de vele roofdrukken,

CITAAT

'Met dit deeltje namelijk ontvangen onze abonneés eene allerkeurigst bewerkte en gekleurde modeplaat, zonder dat daardoor de bijzonder goedkoope prijs van ons werkje in het minst wordt verhoogd.'³¹

waaraan zowel buiten- als binnenlandse uitgevers zich schuldig maakten. Zo werd het originele ontwerp van een 'dameszak' door maar liefst zes tijdschriften zonder

toestemming gekopieerd. Tot de roofdruckers behoorde ook het belangrijkste concurrerende blad, namelijk *Toilet*. Tijdschrift voor vrouwelijke handwerken (1848-1854). Reden te meer voor de lezeressen om niet voor dit maandblad, maar voor *Aglaja* te kiezen, dat zich niet tot dit soort praktijken verlaag-

Aglaja (1856) nr. 7.

de en in oorspronkelijkheid en degelijkheid boven alle andere bladen uitstak, aldus de redactie. In 1855 verdween de concurrentie met *Toilet*, doordat Kruseman de rechten ervan opkochte. In 1857 deed hij *Aglaja* over aan een andere uitgever, Joh. Noman en Zoon te Zaltbommel. Deze zette de succesvolle koers van Kruseman tot 1864 voort. In dat jaar ging het eigendomsrecht over naar Sijthoff te Leiden, die *Aglaja* samenvoegde met *De gracieuse*. Tijdschrift voor jonge dames (1862-1864) tot *De gracieuse*. Geïllustreerde *Aglaja* (1864-1936). Vanaf dat moment werd *Aglaja* een Nederlandse versie van het Duitse mode- en handwerktijdschrift *Der Bazar*, dat tot aan het einde van de negentiende eeuw zou verschijnen. ■

Lotte Jensen

oordeel

Populair handwerktijdschrift in zakformaat.

VERDERE INFORMATIE

LITERATUUR

- J.M. van Eijkeren, 'Inleiding', in: *De gracieuse*. Geïllustreerde *Aglaja*. Tijdschrift voor mode. Jaargang 16 (october 1879-october 1880). Amsterdam 1979. Herdruk van de oorspronkelijk uitgave.
- Joan Hemels en Renée Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland. Bron van kennis en vermaak, lust voor het oog*. Bibliografie. Dl. 1. Amsterdam 1993, p. 95-97.
- Lotte Jensen, "'Geheel aan de vrouwelijke kunne toegewijd". Nederlandse vrouwentijdschriften in de achttiende en negentiende eeuw', in: Angelie Sens, Margreet Hagdorn (red.), *Van zeep tot soap. Continuïteit en verandering in geïllustreerde vrouwentijdschriften*. Amsterdam 2004, p. 22-37, 84-85.
- Leo Ross, 'Waarom liet Sjaalman de *Aglaja* vallen?', in: *Weerwerk*. Opstellen aangeboden aan prof. dr. Garnt Stuiveling ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. Assen 1973, p. 136-142.